

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ЭКСПОРТ ҚИЛИШДА «GLOBAL G.A.P.» ВА «ORGANIC» СТАНДАРТИНИНГ РОЛИ

А. М. Назаров

З. У. Усмонов

С. Б. Тухтаев

Б. Б. Юсупов

Тошкент давлат аграр университети

nazarov@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Экспортчиларнинг халқаро бозорларда эгаллаган позицияси мустахкамлиги уларнинг ишлаб чиқарган маҳсулотлари рақобатбардошлиги ҳамда рақобатлаша олиш имкониятлари билан ўлчанади. Бугунги кунда жаҳон озиқ-овқат бозорларига ўз маҳсулотларини экспорт қилувчи товар ишлаб чиқарувчилар олдида турган энг муҳим вазифалардан бири - бу маҳсулотларнинг рақобатбардошлик даражасини баҳолай олиш ва туғри аниқлашдир.

Калит сўзлар: “Ўзстандарт” агентлиги ва “Ўзбекизоқиқовқатхолдинг” ХК, “Global GAP”, “Halal” ва “Organic” сифат стандартларини жорий этишни жадаллаштириш борасида бир қатор вазифалар юклатилган

GLOBAL G.A.P. IN THE EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS AND THE ROLE OF THE ORGANIC STANDARD

ABSTRACT

The strength of the position of exporters in international markets is measured by the competitiveness and competitiveness of their products. One of the most important tasks facing commodity producers today, who export their products to world food markets, is to assess and accurately determine the level of competitiveness of products.

Keywords: Uzstandard Agency and Uzbekiston Holding FE, Global GAP, Halal and Organic set a number of tasks to accelerate the implementation of quality standards

КИРИШ

Ўзбекистон Республикаси Президентнинг 18.05.2020 йилдаги “Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг сифат ва хавфсизлик кўрсаткичлари халқаро стандартларга мувофиқлигини таъминлашга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони имзоланди.

Жаҳон бозорида маҳсулотларга қўйилган сифат ва хавфсизлик талабларининг тобора кучайиб бориши, юртимизда етиштирилаётган маҳсулотларнинг халқаро бозорлардаги ўрнини мустаҳкамлаш учун кўшимча чоралар кўришни талаб қилмоқда.

Органик қишлоқ хўжалиги — жаҳон тренди ҳисобланади. 2019 йилда органик қишлоқ хўжалиги бўйича халқаро бозорлардаги савдо айланмаси 96,7 миллиард еврони ташкил этиб, 71,5 миллион гектар майдонда 2,8 миллион ишлаб чиқарувчи ушбу фаолият тури билан шуғулланган.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Экспертларнинг фикрича, дунё органик маҳсулотлари бозорида сўнгги беш йилда йилига ўртача 15 фоиздан ўсишга эришилиб, 2022 йилда савдо айланмаси 212 миллиард долларни ташкил этиши тахмин қилинмоқда.

«Ўзстандарт» агентлиги қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш соҳасидаги салоҳиятини янада ошириш мақсадида халқаро стандартларни соҳага кенг жорий этиш борасида тизимли ишлар олиб борилмоқда.

- Органик қишлоқ хўжалиги тадқиқотлари институтининг маълумотларига кўра, дунёнинг 103 та мамлакатада органик қишлоқ хўжалиги тўғрисида қонун қабул қилинган бўлиб, 6 та мамлакатда қонун ишлаб чиқилмоқда, - дейди «Ўзстандарт» агентлиги матбуот котиби Абдурауф Расулов. - Органик қишлоқ хўжалиги ҳаракати бўйича халқаро федерациянинг Жаҳон органик қишлоқ хўжалиги статистикаси бўйича 2019 йилда Ўзбекистон мева етиштириш бўйича қулай шароитга эга бўлган дунёдаги 10 та давлат қаторига киритилган ва органик мева ишлаб чиқариш учун қулай ер майдонларига эга эканлиги қайд этилган.

Қулай шароит ва имкониятлар мавжудлигига қарамасдан, юртимизда органик қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга етарли эътибор берилмаётганлиги нафақат атроф-муҳитга, инсонлар саломатлигига, юқори сифатли маҳсулотларни ишлаб чиқаришга, балки ҳудудларнинг экспорт салоҳиятини ошириш ва географиясини кенгайтиришга ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда.

Юртимизда Organic ва Global G.A.P. халқаро стандартлари талабларига мувофиқ маҳсулот ишлаб чиқариш, тартибга солиш ва мувофиқлаштириш тизимларини ривожлантириш, қишлоқ ва ўрмон хўжалиги маҳсулотларининг сифат ва хавфсизлик кўрсаткичларини яхшилаш, экспорт географиясини кенгайтириш мақсадида жаҳон мамлакатлари стандартларини қабул қилишга жиддий эътибор қаратилмоқда.

Ҳозирда аграр тармоққа тегишли 1276 та стандарт амалга киритилган. Буларнинг 309 таси халқаро ва 6 таси хорижий давлатларнинг стандартларидан иборат. Шунингдек, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига тегишли етмишга яқин ООН стандартлари қабул қилинди.

Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат маҳсулотларининг қўшимча қиймат занжирини ташкил этишда иштирок этувчи барча корхона ва ташкилотлар фаолиятларида бажариладиган жараёнларга ISO 28000 церийасига кирувчи 10 та халқаро стандартни жорий этиш мақсадида уларни қабул қилиш ишлари якунланмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

2020 йилда юртимизда 164 та, шундан 155 таси Global G.A.P., 9 та Organic экспортёр корхоналарга «Global G.A.P.» ва «Organic» стандартларини жорий этиш ва сертификатлаштириш бўйича режа тасдиқланди. Ҳозирда 10 та сертификат тақдим этилган бўлиб, 135 та корхонадан зарур ҳужжатлар олинган.

Агентлик тизимидаги “UzTest” синов лабораториялари Жаҳон банки кредити асосида модернизация қилинмоқда. Кредит маблағларини ўзлаштириш натижасида Республика маркази қошида озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини халқаро стандартлар талабларига мувофиқ сифат ва хавфсизлик кўрсаткичларини аниқлаш имконияти яратилади. Бухоро ва Наманган марказлари қошида янги йўналишдаги маҳсулотлар таркибидаги ГМО миқдорини аниқлаш лабораторияси ташкил этилади.

Албатта, «Ўзстандарт» агентлиги тизимида олиб борилаётган бундай ишлар юртимизда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари сифатини ошириш билан бирга унинг жаҳон бозорларида рақобатбардошлигини таъминлашга ёрдам беради.

Ўзбекистон дунёдаги бир қатор ривожланган мамлакатлар билан қишлоқ хўжалиги соҳасида келишувларга эришмоқда. Улардан бири Бельгия. Бельгиянинг Гринярд компанияси жаҳонда мева-сабзавот маҳсулотларини ишлаб чиқариш, қайта ишлаш ва сотиш бўйича 4 миллиард евро савдо айланмасига эга бўлган йирик компания ҳисобланади.

Айни вақтда Гринярд компанияси билан инвестиция киритиш, мутахассисларни ўқитиш, экспортбоп қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш учун уруғларни танлаш, етказиб бериш, иссиқхона комплекслари ва замонавий логистик марказларини ташкил этишга доир “Йўл харитаси”ни ишлаб чиқилган.

Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашидан маълум қилишларича, экспортга чиқариладиган маҳсулотларнинг асосий қисмини органик қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ташкил этиш мўлжалланмоқда.

Халқаро органик қишлоқ хўжалиги тадқиқотлари институти таҳлилларига кўра бугунги кунда, дунёдаги 250 дан ортиқ мамлакатнинг 172 таси органик қишлоқ хўжалиги етиштириш билан шуғулланмоқда. 90дан ортиқ мамлакат органик қишлоқ хўжалиги соҳасида меъёрий-ҳуқуқий актларга эга. Органик қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш учун дунё бўйича 43,7 миллион гектар ер майдонида 2,3 миллион фермер хўжалиги бандлиги аниқланган.

Бу борада мамлакатимизда ҳам кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 17 октябрда қабул қилинган “Мева-сабзавот маҳсулотларини ташқи бозорларга чиқариш самарадорлигини оширишга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори бу борада муҳим аҳамият касб этмоқда.

– Аслида юртимизда етиштирилаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ҳаммасини органик маҳсулот деб бемалол айтиш мумкин, – дейди Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши Маркетинг ва экспортга кўмаклашиш бўлими бошлиғи Нажмиддин Мирабдуллаев. – Бироқ, уларнинг қонуний жиҳатдан мустақкам қилиб қўйиш жуда муҳим. Шу боис «Global GAP», «Halal» ва «Organic» стандартлари талабларига мувофиқликка сертификатлаштириш бўйича халқаро тан олинган ташкилотлар билан ҳамкорлик ўрнатиш ишлари олиб борилмоқда. Шунингдек, бу стандарт талабларига мувофиқ мева-сабзавот етиштирувчи маҳаллий корхоналарни сертификатлаш бўйича мутахассисларни тайёрлаш чоралари кўрилмоқда.

Барчага маълумки, мамлакатимиз нафақат пахта толаси билан, балки бутун мевалари, узумлари, сабзавот ва полиз маҳсулотлари билан дунёга машҳур. Уларнинг кўпгина турлари ва навлари бошқа мамлакатларда учрамаслиги боис Ўзбекистонда етиштирилаётган мева-сабзавот маҳсулотлари жаҳон қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бозорида юқори даражада рақобатбардошдир. Хусусан, Ўзбекистонда етиштириладиган узум навлари таркибидаги шаккар моддаси 18–30 фоизни ташкил этади. Помидор таркибидаги куруқ моддалар миқдори эса 5,5 фоиздан ошади. Бу кўрсаткичлар европалик ишлаб чиқарувчиларнинг шундай маҳсулотларидагидан анча юқори бўлиб, шуниси билан харидорни ўзига тортади.

– Ўзбекистон мева-сабзавот маҳсулотининг ўта қимматли навларини етиштириш, қайта ишлаш ва экспорт қилиш соҳасида катта салоҳиятга эга, – дейди Н. Мирабдуллаев. – Аграр секторда экспортга мўлжалланган маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ва уни қайта ишлайдиган саноатни етакчи ўринга кўтариш қишлоқ хўжалигида барқарор иқтисодий ўсишни таъминлайди. Ушбу вазифани ҳал қилиш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг сифатини ҳамда уни қайта ишлайдиган корхоналарнинг самарадорлигини оширишни, ички ва ташқи сотиш бозорларини янада кенгайтиришни талаб қилмоқда. Шу боис қишлоқ хўжалиги экинларининг минтақалар тупроқ-иқлим шароитига мослаштирилган янги истиқболли навларини яратиш бўйича аниқ мақсадли ишлар олиб борилмоқда, бу эса, охир-оқибатда, ишлаб чиқарилаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини экспорт қилиш имкониятини оширади.

ХУЛОСА

Шу ўринда қайд этиш жоизки, экспорт қилинаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг сифатини самарали назорат қилиш масалаларида мулкдорлар бир қатор қийинчиликларга учрамоқда. Бунда халқаро талабларга жавоб берадиган синов марказлари ва лабораториялар етишмаслиги сезилмоқда. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш, ташиш, унга ишлов бериш, қайта ишлаш, қадоқлаш ва истеъмолчиларга сотишнинг ресурсларни тежайдиган технологияларини жорий этиш билан бир вақтда озик-овқат маҳсулотларининг экологик хавфсизлигини таъминлаш зарур. Шунингдек, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ҳуқуқий асосларини ташкил этувчи қонунчилик лойиҳалари ва ташаббуслар ҳамда амалдаги қонунчилик, органик қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг ҳуқуқуқий асослари ишлаб чиқиши лозим.

REFERENCES

1. Ўзбекистон республикаси Вазирлар маҳкамасининг 2019 йил 14 мартдаги “Ўзстандарт агентлиги ҳузуридаги стандартлаштириш, сертификатлаш ва техник жиҳатдан тартибга солиш илмий-тадқиқот институти фаолиятини ташкил этиш тўғрисидаги”ги 220-сонли қарори (1-4 илова)
2. Абдувалиев А.А., “Метрология, стандартлаштириш ва сертификатлаштириш” Дарслик “Шарк” 2018. 607-Б.
3. Парпиев М.П., Назаров А.М. “Стандартлаштириш асослари”. Ўқув қўлланма. –Тошкент: ТДАУ, 2020. 78 б.
4. Буриев Х., Жураев Р., Алимов О. Мева-сабзавотларни саклаш ва уларга дастлабки ишлов бериш. Т.: «Мехнат», 2002.
5. Орипов Р.О. ва бош. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини саклаш ва қайта ишлаш технологияси. Т.: «Мехнат», 1991.
6. Остонакулов Т.Э., Нарзиева С.Х. Мевачилик асослари. Уқув қўлланма. Т.: 2010.
7. Бuzнашвиди П.Ш., Устинников В.Д., Степанов В.Н. Экструдированные продукты // Пищевая промышленность. 1990. № 2. С.41.